

فصل ۱

مقدمه

سفر به انتهای شب یکی از آثار برجسته ادبی مدرن، اثر انسان‌ستیزانه پرشور و گزنده و بلیغی است که نظیری در ادبیات فرانسه یا هیچ ادبیات دیگر ندارد. این اثر شصت و اندی سال پیش به طرزی فراموش‌ناشدنی و پیش‌گویانه پایه‌گذار عصری بود که بدبینی اکنون شایع را در خصوص ظرفیت خباثت در طینت انسان و آینده بنی‌بشر نوید می‌داد. کتاب به شکلی بی‌رقیب بیانگر موقعیت انسان سرخورده و نادین‌مدار است که در زندگی او نه اثری از لطف الهی هست و نه اینکه خرسندی و هیچ‌گونه ایمانی او را به بهتر شدن اوضاع دلگرم می‌کند. تنها امید انسان این است که با پرت کردن حواس خود طاقت بیاورد. با این حال برای میلیون‌ها خواننده سفر به انتهای شب به رغم همه بدبینی‌های گاه‌بی‌رحمانه‌اش کتابی لذت‌بخش و خوشایند بوده است، زیرا سلین در این اثر احساسات منفی خود را تا سطح هنر برمی‌کشد و ستایش از مهارت و استادی در وصف این احساسات را برای ما آسان می‌کند. اگر سلین امیدوار بوده است که با سهیم کردنمان در فلسفه زندگی نو‌میدانه‌اش روحیه ما را خراب کند، می‌شود گفت که شکست خورده است: این است دستاورد موفقیت‌آمیز - و باید اضافه کنم طنز سیاه - رمان او که نتیجه‌اش معکوس است. ما به رغم ارزش‌های اخلاقی سلین او را بی‌چون‌وچرا نویسنده می‌دانیم.

از دتوش^۱ تا سلین

در کمال شگفتی، سفر به انتهای شب اولین کتاب یک نویسنده تمام وقت نیست، بلکه کتاب پزشکی شاغل است. وقتی اثر در سال ۱۹۳۲ منتشر شد، سلین سی و هشت سال داشت و با اسم واقعی اش، دتوش، در یک درمانگاه شهرداری در شمال پاریس مشغول طبابت بود. پس از انتشار پرسروصدای رمان، امکان برگشت به ناشناختگی زمان دتوش وجود نداشت، هر چند او حرفه پزشکی را با همین نام تا هنگام مرگ ادامه داد. او همچنین در دهه ۱۹۲۰ این اسم را در نوشته‌های تخصصی پزشکی خود به کار می‌برد: در گزارش‌هایی که برای جامعه ملل تنظیم می‌کرد، سازمانی که سه سال پرکشمکش را برای خدمات بهداشت و درمانی آن کار کرد و در نوشته‌های ژورنالیستی برای مطبوعات حرفه‌ای، در خصوص مسائل بهداشت عمومی همچون بیمه درمانی و واکسیناسیون و بالاتر از همه در پایان‌نامه حیرت‌انگیزی که پس از چند سال ترک تحصیل و برگشت به دانشگاه برای اخذ درجه دکترایش نوشت.

باید بر روی این پایان‌نامه درنگ کنیم، چون هم موضوع و هم سبک ادبی این پایان‌نامه مسلماً آن را جزء بخشی از مجموعه آثار^۲ سلین می‌کند - این اثر در واقع چهار سال پس از انتشار سفر و در پی موفقیت او در مقام رمان‌نویس، در مقیاس تجاری منتشر شد. عنوان پایان‌نامه عبارت است از: «زندگی و فعالیت زملوایس»^۳ و روایتی است خشمگینانه و موعظه‌وار از مسیری که سوژه‌اش برای خودنابودسازی طی می‌کند، زندگی دکتری مجار در اواسط قرن نوزدهم که اولین کسی است که تشخیص می‌دهد شیوع تب نفاسی در میان زنان بیمار به دلیل کوتاهی کارکنان بخش مامایی است در ضد عفونی کردن دست‌ها؛ دانشجویان پزشکی بدون شستن دست مستقیم از سر میز تشریح راهی بخش زایمان می‌شدند. زملوایس به رغم همه تلاش‌ها برای متقاعد کردن همکاران و مقامات بیمارستان در وین به حقیقت کشفیاتش، با بی‌اعتنایی مواجه و به سبب این عدم پذیرش دچار پارانوایا شد. در روایت سلین از این ماجرا او سرانجام خود را به

1. Destouches

2. œuvre

3. «The Life and Work of Semmelweis»

قصد خودکشی به این بیماری مبتلا می‌کند و می‌میرد. روایت سلین، خواه پایان‌نامه دانشگاهی باشد یا نباشد، با وسواس و دقت تمام مبتنی بر واقعیت نیست؛ سلین برخی از واقعیت‌های آشکار را در زندگی زملوایس و مرگ غم‌انگیز او تحریف می‌کند تا نتیجه تلخ اخلاقی خود را از آن اخذ کند: یعنی آن‌هایی که خیرخواه انسان هستند در مقابل فقط می‌توانند انتظار خصومت و اذیت و آزار داشته باشند. زملوایس سلین قربانی تعدی جامعه‌ای است که در برابر ایده‌آلیسم او مقاومت می‌کند، او شخصیتی پزشکی که سهل است، حتی دیگر شخصیتی تاریخی نیست، بلکه شخصیتی اسطوره‌ای است. تحریف تاریخ که سلین خود را معجزه به آن می‌داند (این تحریف‌ها حتی به آنجا منجر می‌شود که اسم اول زملوایس را از ایگناتس - فیلیپ به فیلیپ - ایگناس فرانسوی شده تغییر دهد) در شیوه کار ادبی اش، در پایان‌نامه تحصیلی، سفر به انتهای شب و هر چیزی که از آن پس می‌نویسد، اهمیت حیاتی پیدا می‌کند. او نویسنده‌ای حسب‌حال‌نویس^۱ است که از نادرست‌نمایی وقایع واقعی و شخصیت‌ها، علی‌الخصوص شخصیت خودش لذت می‌برد، و اشکال نادرست‌نمایی‌های او، آنجا که می‌توانیم آن‌ها را معلوم کنیم، کلید ارزشمندی برای طبیعت خلق‌و‌خو و اهداف اوست.

دکتر دتوش همچنین دو نمایشنامه نوشته بود، پیشرفت^۲ و کلیسا^۳ ولی موفق به انتشار آن‌ها نشده بود. بنابراین او در سال ۱۹۳۲ در جهان ادبیات فردی کاملاً ناشناخته بود، بلندپرواز ولی تازه‌کار. سفر به انتهای شب را بدون استمرار زیاد شب‌ها پس از فراغت از کار پزشکی نوشته و این تلاش چهار سال طول کشیده بود. زندگی واقعی دکتر عبارت بود از نوشتن، ولی معدود کسانی از این موضوع آگاه بودند. نسخه دست‌نویس پس از آماده شدن، برای دو ناشر ارسال شد، یکی انتشاراتی معظّم گالیمار^۴ و دیگری انتشاراتی کوچک‌تر دونوئل و استیل^۵. گالیمار تردید نشان داد، اما دونوئل نه؛ آن‌ها بلافاصله کتاب را پذیرفتند، هرچند گفته می‌شد که دست‌نویس کتاب بدون اسم و آدرس نویسنده

---

1. Autobiographical writer
 2. *progrès*
 3. *L'Église*
 4. Gallimard
 5. Denoël and Steele

تحویل انتشاراتی شده بود. پس باید ردّ دکتر دتوش بازیگوش یا فراموشکار را تا مطبش در کلیشی^۱ دنبال می‌کردند. انتشار کتابی که به نحوی تحریک‌کننده بدبینانه باشد، واقعه‌ای محسوب می‌شد که از یک‌طرف آدم‌هایی را که طرفدار عقاید و اخلاقیات مرسوم بودند، خشمگین و کسانی را در نقطهٔ مقابل خوشحال می‌کرد. جاروجنجال وقتی بیشتر شد که این اولین رمان استثنایی نزدیک بود برندهٔ جایزهٔ گنکور - مهم‌ترین و تأثیرگذارترین جایزهٔ ادبی فرانسه - شود. کتاب فقط در رأی‌گیری نهایی هیئت داوران، در شرایطی شبهه‌انگیز (امری کمابیش معمول در غور و بررسی‌های سالانهٔ هیئت داوران گنکور) شکست خورد که بعدها موجب بالا گرفتن دعواها شد. سلین زود به اشتهار و زندگی جدید دوگانه‌اش در مقام پزشکی معمولی و نویسنده‌ای موفق خو کرد. ولو اینکه جایزهٔ گنکور از آن دست نهادهای ریاکاری بود که سلین به اتکای گفته‌های رمانش باید از آن‌ها متنفر می‌بود، اما از نگرفتن جایزهٔ عصبانی بود. از طرفی هرگونه سرخوردگی از این دست او را خرسند می‌کرد، زیرا به این معنی بود که سلین همچنان می‌تواند خودش را بیگانهٔ مادرزادی بینگارد، بیگانه‌ای که درک بسیار روشن‌اندیشانه‌اش از ماهیت نوع بشر امکان پذیرفتن او را در جامعهٔ بشری ناممکن می‌کند.

سفر به انتهای شب وقتی اولین بار منتشر شد، از طرفی به منزلهٔ اولین اثر استادانهٔ منحصر‌به‌فرد نویسنده‌ای ناشناس موجب برانگیختن حیرت فراوان شد، اما از طرف دیگر در قالب ابزار بیان فلسفه‌ای خشن و نامطبوع از زندگی، به زبان فرانسه‌ای که هیچ‌گاه تصور نمی‌رفت مناسب عرضه به خوانندگان محترم باشد، موجب رنجش بسیار شد. امروزه رنجشی که این کتاب پدید آورد، بیشتر از تحیری که به وجود آورد مورد توجه است، چون رنجاننده بودن با سلیقه، ارزش‌ها و انتظارات رسمی و رایج خوانندگان در زمان انتشار کتاب سروکار دارد. آثار برجستهٔ ادبی بسیار محتمل است نخستین مخاطبان خود را ناراحت کنند یا حتی گاه عامدانه دست به این کار می‌زنند. بنابراین به نحوی تندوتیز با عادات مسبوق به سابقه و تثبیت‌شدهٔ خوانندگان قطع رابطه می‌کنند. سفر به انتهای شب کتابی نبود که کاملاً بی‌سابقه باشد، زیرا هیچ کتابی نمی‌تواند چنین باشد، ولی

---

1. Clichy